СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ МЕДИКІВ

Ю. С. Ілясова

аспірантка кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті, Вінницький педагогічний університет

В умовах сьогодення з впровадженням кращих досягнень світової медицини внаслідок швидкого прогресу інноваційних технологій та доказової медицини вітчизняні медики отримали можливість користуватися єдиним медичним світовим простором та працювати у ньому. Але для реалізації вказаних новітніх здобутків та європейської направленості сучасної медицини вкрай необхідно реформування всієї системи української медицини, зокрема медичної освіти.

У проекті постанови Верховної Ради України від 18.05.2017 № 6467 (Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Медична освіта в Україні: погляд у майбутнє») «актуальність розвитку медичної освіти в сучасних умовах віддзеркалюється законодавством України, що регламентує сферу вищої освіти України» (закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Указ Президента України від 25 червня 2013 року N 344/2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» тощо). Згідно вказаним законодавчим документам, починати вказані реформаторські зміни в медицині необхідно насамперед з категорії тих медичних працівників, які більше часу ніж інші проводять з пацієнтами, які є безпосередньою сполучною ланкою між лікарями та хворими, саме з професійної підготовки майбутніх молодших медичних спеціалістів.

Т. Павлюк [1, с. 1] визначає, що «підвищення якості медичної допомоги населенню потребує концентрації професійних зусиль усіх медпрацівників, де їхній середній ланці відводиться чи не найважливіше місце, оскільки виконання ними відповідальної роботи безпосереднього догляду за хворими людьми вимагає неабиякого фізичного та психологічного напруження» [1, с. 1].

М. Бабич [2, с. 237] акцентує увагу на тому, що «сьогодні значно зросли вимоги до підготовки медичних сестер, фельдшерів і акушерів: новий якісний рівень знань, висока кваліфікація, обізнаність у різних галузях медицини, нестандартність мислення, висока відповідальність — це те, чого чекають від сучасної сестри милосердя її пацієнти, і те, що хотіли б бачити у своїх помічницях лікарі. Фельдшер чи медсестра повинні бути прикладом високого професіоналізму, безкорисливого служіння покликанню, загостреного почуття відповідальності. Вони повинні самовіддано виконувати свій професійний обов'язок, проявляти майстерність, щире співчуття і піклування, а зцілення хворого є святим обов'язком і особливим покликанням» [2, с. 237].

Як трактує О. Солодовник [3, с. 8], «молодшими спеціалістами з медичною освітою вважаються медичні сестри, фельдшери, акушери, лаборанти, фармацевти, які складають в Україні найбільш чисельну категорію працівників галузі охорони здоров'я». Вчена повідомляє, що «в Україні підготовку молодших медичних спеціалістів здійснюють коледжі, училища, інститути медсестринства, які за своїм викладацьким та навчально-методичним потенціалом здатні забезпечувати їх фундаментальну, загальнокультурну та практичну підготовку» [3, с. 8].

За останні роки зросли вимоги до діяльності вищеперерахованих закладів професійної медичної освіти. Стало необхідним випускати таких фахівців, які б змогли працювати по-новому та були потрібні сучасним роботодавцям: не тільки досконало володіли спеціальністю, але й мали навички комунікабельності, вміли адаптуватись до нових змін, розбиралися у питаннях економіки та юриспруденції тощо.

І. Беззуб констатує, що «впродовж усього періоду існування незалежної України в освітньому секторі накопичувалися численні проблеми системного характеру, що призвели до зниження рівня знань і вмінь майбутніх спеціалістів та негативно позначилися на якості освітніх послуг, а отже, і на міжнародному іміджі та конкурентоспроможності української системи вищої медичної освіти» [4, с. 14].

Ми вважаємо, що і зараз існує чимало проблем у вітчизняній медичній освіті, які перешкоджають їй швидко реформуватися в напрямку до європейських та світових стандартів медицини. Насамперед, це зниження якості професійно підготовки майбутніх медичних спеціалістів внаслідок низької мотивації студентів і викладачів до самоудосконалення; обмежена кількість клінічних баз та недостатнє їх використання у освітньому процесі; невідповідність умов навчання вимогам сьогодення; застосування застарілих традиційних педагогічних технологій; низький рівень інформатизації освітньої галузі та ін. Отже, вдосконалення професійної підготовки молодших медичних спеціалістів є одним із інструментів реформування медичної освіти. Якість професійної підготовки майбутніх медиків у першу чергу залежить від змісту медичної освіти, освітніх стандартів, навчальних програм і планів, рівня практично-професійного спрямування процесу професійної підготовки, а також технологій та методів навчання. Нині в сучасній медичній освіті стає надзвичайно актуальною потреба у формуванні нового типу фахівця, а саме майбутнього молодшого медичного спеціаліста, який володіє необхідними знаннями, уміннями і навичками; високим рівнем інтелекту, професійного чуття, креативності, обізнаності; вміє клінічно та творчо мислити, а також наділений важливими життєвими цінностями, зокрема милосердям, терпінням, добротою та співчуттям.

У контексті нашого дослідження ми підтримуємо думку К. Федорової, що «медична сфера, будучи унікальним моральним простором, висуває особливі вимоги до якості професійної (і, передусім, морально-етичної) підготовки майбутніх медиків, особливим чином регулює моральні засади професійної діяльності й особливості підготовки медичних працівників у стінах освітніх установ» [5, с. 34].

К. Соцький [6, с. 21] акцентує увагу на зростання вимог в умовах сьогодення до навчально-виховного середовища в медичному навчальному закладі. На думку вченого «таке середовище має бути духовно-ціннісним і сприяти підвищенню мотивації студентів до навчання, розвитку, самовдосконалення, зокрема таких особистісних якостей, як інтелект, висока моральність, здатність до емпатії, емоційна стійкість, стресостійкість, доброзичливість і готовність завжди прийти на допомогу» [6, с. 22].

Ми погоджуємося з думкою О. Солодовник [3, с. 3], що «зростаючі вимоги до професійно-посадових характеристик медичних працівників зумовлюють відповідну організацію та вдосконалення їхньої професійної підготовки». На думку вченої, «змістове забезпечення освіти, форми та методи навчання мають бути орієнтовані на формування не лише необхідного фахового рівня, професійної компетентності, але й забезпечення особистісно-професійного розвитку [3, с. 3]. У контексті нашого дослідження ми також намагаємося навчити студентів-медиків розуміти хворих, сформувати у них основні морально-етичні якості та деонтологічну компетентність, що так необхідні у професійній діяльності майбутнього медика.

І. Бойчук [7, с. 20] віддає перевагу практичній складовій у професійній підготовці майбутніх медиків. На думку вченої «набуття та удосконалення навичок виконання професійних операцій відбувається через професійну практичну підготовку, як частину навчання в професійному навчальному закладі, в процесі якої студент одержує необхідні для професійної діяльності навички та уміння, а також спеціальні практичні знання» [7, с. 20].

Ми також підтримаємо думку вченої і вважаємо, що саме практична підготовка в умовах реального клінічного середовища сприяє максимальному наближенню освітнього процесу в медичних навчальних закладах до умов майбутньої професійної діяльності.

Більшість науковців приділяють багато уваги у професійній підготовці майбутніх молодших медичних спеціалістів формуванню основних професійних якостей. Погоджуємось з думкою К. Соцького [6, с. 19], який зауважує, що, під час професійної підготовки «необхідним є ефективне формування людини майбутнього із задіюванням її особистих зусиль і резервів».

О. Наливайко [8, с. 180] зазначає, що головною характеристикою випускника медичного навчального закладу, є його «компетентність у поєднанні з умінням клінічно мислити». Вчена вважає, що «формування навичок клінічного мислення є основною метою освітнього процесу в медичному вищому навчальному закладі, і лише здатність до прийняття самостійного рішення в конкретній клінічний ситуації, тобто вміння використовувати теоретичні знання в професійній діяльності, є основним критерієм готовності випускника до практичної роботи» [8, с. 180].

М. Шегедин [9, с. 204] пов'язує професійну підготовку з вихованням особистісних якостей медичної сестри, до яких відносить: «а) моральні — співчутливість, доброзичливість, самопожертву, чесність, терпеливість, ввічливість, уважність, лагідність, оптимізм, мужність, скромність, принциповість, почуття власної гідності; б) естетичні — акуратність, охайність, здатність створити комфорт для пацієнта; в) інтелектуальні — професійну ерудицію, спостережливість, намагання проникнути у суть явищ, здатність планувати догляд за пацієнтом, виходячи з логічного осмислення його проблем і потреб; спроможність науково обґрунтувати свої дії» [9, с. 205].

Продовжуючи думку М. Шегедин, М. Соснова [10, с. 143] зазначає, що «молодший медичний спеціаліст повинен мати достатній запас можливих планів, комбінацій і бути спроможним швидко застосовувати їх на практиці». Вчена вважає, що «у непередбачуваних ситуаціях набуває чинності інша найважливіша властивість розуму медика — швидкість у прийнятті рішень, яка базується на аналітичному міркуванні».

Ми цілком погоджуємося з думкою вченої і вважаємо, що однією з основних завдань професійної підготовки майбутніх молодших медичних спеціалістів є навчити їх діяти самостійно, розвити у них клінічне мислення, розумові професійні здібності для швидкого аналізу та прийняття правильного рішення у будь-якій нестандартній клінічній ситуації.

Нам імпонує думка Н. Білім, яка зазначає, що «медична сестра повинна мати потрійну кваліфікацію: наукову — для розуміння хвороби; технічну — для догляду за хворими; сердечну — для розуміння пацієнта» [11, с. 269]. Отже, це тлумачення можна застосувати для характеристики кожної ланки молодших медичних спеціалістів, зокрема фельдшерів та акушерок.

У контексті нашого дослідження важливою є думка Ж. Кундій та Л. Біланової [12], які пов'язують рівень професійної підготовки висококваліфікованих молодших медичних спеціалістів із проведенням занять та виробничої практики на клінічних базах. Вчені вважають, що «свій професійний досвід майбутній молодший медичний спеціаліст набуває та вдосконалює не за допомогою тестів, як це практикують зараз у вищій медичній школі, а принаймні двома шляхами: а) систематично працюючи біля ліжка хворого, він здобуває знання

та вміння використовувати їх із власних спостережень; б) запозичує досвід медичних сестер і відтак включає його у свою систему практичних дій та мислення». Вчені наголошують, що «в обох випадках важливе ще й систематичне вивчення, знайомство з новою медичною літературою».

Ми вважаємо, що однією з основних умов поліпшення професійної підготовки майбутніх медиків є наближення освітнього процесу до реального клінічного середовища, але ми не підтримуємо думку вчених щодо їх негативного ставлення до застосування тестових завдань. Також ми вважаємо доцільним використовувати тестове опитування в процесі вивчення фахових дисциплін, що безпосередньо демонструється в ліцензійному іспиті «Крок М», який випускники складають на останньому курсі навчання (згідно Наказу Міністерства охорони здоров'я № 256 від 26.10.99). «Крок М» є екзаменом із фахових дисциплін, які за змістом відповідають освітньо-професійній програмі підготовки молодших спеціалістів і є складовою державної атестації студентів.

Існує чимало проблем, які виникають у процесі професійної підготовки майбутніх медиків. Аналізуючи доробки вчених, які досліджували проблеми сучасної професійної медичної підготовки, зупинимось на деяких з них.

Нині, після закінчення училищ або коледжів молодші медичні спеціалісти можуть і далі продовжувати навчання в однопрофільних інститутах, академіях та університетах. В. Мороз [13] зазначає, що «групи студентів при навчанні в однофахових закладах III-IV рівнів акредитації, які сформувались із випускників технікумів і коледжів принципово відрізняються від груп, сформованих з випускників шкіл, значно вищою готовністю до навчання, до самостійного оволодіння знаннями, підготовленістю до освоєння професійних умінь і навичок». Вчений акцентує увагу на існуванні багатьох проблем у процесі сучасної професійної підготовки молодших спеціалістів в Україні та наголошує про необхідність у вищій освіті «ефективних методик відбору абітурієнтів здатних до навчання за відповідним профілем».

В. Мороз вважає, що під час вступу в медичні навчальні заклади та в процесі навчання не враховується психологічна готовність студентів до майбутньої фахової діяльності. Деякі майбутні студенти вступають у медичний заклад через сімейні традиції, деякі — через престиж медичної професії, а дехто — за компанію. Багато з абітурієнтів успішно здають вступні іспити завдяки високому рівню шкільної підготовки. Але ніхто не гарантує, що їм буде цікаво і легко вчитися, і в майбутньому вони стануть професіоналами. Коли деякі студенти починають навчання в медичному навчальному закладі, виявляється, що їм дуже важко засвоювати спеціальні і фахові дисципліни, або вони для себе з'ясовують, що медицина — це не їх майбутня фахова галузь.

О. Андрійчук [14, с. 43] вважає, що значною проблемою в професійній освіті медиків є недостатність гуманізму у майбутніх фахівців. У своїх дослідженнях вчена обґрунтовує питання реалізації формування гуманізму у студентів медичного коледжу і виокремлює основні його компоненти, зокрема «формування духовного світу фахівців медицини в умовах розбудови державності України; врахування основних засад становлення та професійного розвитку майбутніх медиків, їх світогляду, гуманістичних переконань; постійне збагачення професійних знань, вироблення свідомого ставлення до навчання, самоосвіти; розвиток позитивних емоцій та громадянської гідності; реалізацію завдань гуманістичного спрямування» [14, с. 44].

Проблеми, пов'язані з культурною фаховою підготовкою майбутніх медиків, вивчала О. Наливайко [8, с. 3]. В своїх дослідженнях вчена засвідчує, що «після закінчення вищих навчальних закладів студенти медики у професійній діяльності зустрічаються з низкою труднощів, зумовлених саме недостатнім рівнем сформованості професійної культури та її компонентів (професійно-етичного, професійно-комунікативного тощо)» [8, с. 4].

Проблеми, пов'язані з низьким рівнем емпатії майбутніх медиків досліджували науковці І. Гусакова, Я. Новосьолова, І. Торубарова, О. Юдіна та інші. На нашу думку, розвиток емпатії у студентів-медиків у процесі їх професійної підготовки сприяє створенню більш глибоких і особистих відносин під час роботи з пацієнтами, швидкій адаптації студентів до умов реального клінічного середовища, як наслідок, підвищує продуктивність майбутньої професійної діяльності. У нашому дослідженні ми використовували методику формування деонтологічної компетентності у майбутніх молодших медичних спеціалістів, у структурі якої емпатійний контекст відіграє значну роль.

Ще однією з актуальних проблем під час професійної підготовки майбутніх молодших медичних спеціалістів, за думкою Т. Бабенко [15, с. 18], є традиційна передача знань студентам із автоматичним відпрацюванням алгоритмів. Тому доцільною умовою подолання визначеної проблеми, як вважає вчена, є «спрямування навчального процесу не на засвоєння значної кількості інформації з подальшим її відтворенням, а на активний пошук та критичний аналіз необхідного матеріалу, творчого підходу до розв'язання проблем і, як результат, отримання нових знань, які, за умови практичної діяльності, трансформуються у професійні уміння» [15, с. 19].

Ми підтримуємо думку вченої, і в нашому дослідженні продемонструємо власний досвід засвоєння алгоритмів практичних навичок за допомогою нетрадиційних інтернет технологій навчання.

Отже, проаналізувавши сучасне наукове підґрунтя з огляду на окреслену проблему, ми вважаємо, що основні завдання професійної підготовки майбутніх молодших медичних спеціалістів — це оволодіння майбутніми медиками знаннями клінічних симптомів і синдромів різних захворювань, основних принципів діа-

гностики, профілактики та долікарського лікування та невідкладної допомоги хворим; навчання їх основним технічним медичним маніпуляціям, щодо вибраного фаху, освоєння особливості догляду і нагляду за різними групами пацієнтів; а також формування особистісних якостей, за допомогою яких, майбутні медики зможуть зрозуміти, підтримати і допомогти пацієнту переносити страждання, які пов'язані з його хворобою. На нашу думку, становлення майбутнього молодшого медичного спеціаліста в процесі його професійної підготовки у медичних закладах освіти передбачає не тільки оволодіння цими знаннями і навичками, але й розвиток самовдосконалення, формування критичного мислення, і як наслідок, активізацію власної позиції стосовно вибраної медичної професії.

Література

1. Павлюк Т. М. Емпатійні чинники професійної адаптації медичних сестер : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Івано-Франківськ, 2007. 22 с.
2. Бабич М. Я. Формування професійних якостей майбутнього молодшого медичного спеціаліста як психологічна проблема // Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки фахівців за соціономічним профілем : матеріали наук.-практ. конф. Хмельницький, 2011. С. 102–103.
3. Солодовник О. В. Формування готовності майбутніх молодших спеціалістів з медичною освітою до професійного самовдосконалення у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2017. 22 с.
4. І. Беззуб. Сучасний стан та перспективи розвитку медичної освіти в Україні // Громадська думка про право творення. Інформаційно-аналітичний бюлетень на базі оперативних матеріалів. 2017. № 8 (133). С. 13–24.
5. Федорова К. В. Формування професійно-етичних якостей майбутніх лікарів у виховному просторі вищого медичного навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Старобільськ, 2016. 250 с.
6. Соцький К. О. Формування готовності майбутніх молодших медичних спеціалістів до професійного самовдосконалення : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2016. 314 с.
7. Бойчук І. Д. Науково-теоретичні основи професійної підготовки майбутніх фахівців у коледжі // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту. Харків, 2009. №. 9. С. 18–22.
8. Наливайко О. Б. Формування професійної культури майбутніх сімейних лікарів у процесі контекстної підготовки: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2016. 286 с.
9. Шегедин М. Б. Медсестринство в Україні: навч. посіб. // Тернопіль : Укрмедкнига. 2003. С.196–205.
10. Соснова М. А. Формування ключових компетентностей майбутніх молодших медичних спеціалістів у процесі професійної підготовки // Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки. 2016. № 9. С.143–145.
11. Білім Н. В. Особливості професіограми медичної сестри спеціалізованого ендокринологічного відділення // Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Житомир : Полісся, 2011. С. 269–271.
12. Кундій Ж. П., Біланова Л. П. Методологічні проблеми оптимізації навчання і професійної підготовки медичних сестер // Асоціація медичних сестер Полтавської області, 2015. URL: http://elib.umsa.edu.ua/bitstream/umsa/2797/1/KUNDIY.pdf (дата звернення: 11.05.2019).
13. Мороз В. Д. Проблеми підготовки молодших спеціалістів в Україні і Болонський процес // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. Укр. інж.-пед. акад. Харків, 2004.
14. Андрійчук О. Я. Виховання гуманності у студентів медичного коледжу в процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Луцьк, 2003. 193 с.
15. Бабенко П. Дослідницька діяльність студентів у контексті реформування мед сестринської освіти // Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи. Житомир : Полісся, 2011. С. 18–20.